

Iskustvo volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi

Strahonja, Vedrana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:881008>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Vedrana Strahonja

**ISKUSTVO VOLONTIRANJA U STARIJOJ ŽIVOTNOJ
DOBI U PODRUČJU PALIJATIVNE SKRBI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Vedrana Strahonja

ISKUSTVO VOLONTIRANJA U STARIJOJ ŽIVOTNOJ DOBI U
PODRUČJU PALIJATIVNE SKRBI

DIPLOMSKI RAD

prof.dr.sc. Ana Štambuk

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Pojam volonterstva	3
1.2. Važnost volonterstva u starijoj životnoj dobi	4
1.3. Teorije motivacije za volontiranje	6
1.4. Pojam palijativne skrbi	7
1.4.1. Volonteri u palijativnoj skrbi	9
1.4.2. Palijativna skrb u Republici Hrvatskoj.....	11
2. Cilj i istraživačka pitanja.....	12
3. Metoda.....	13
3.1. Uzorak	13
3.2. Postupak.....	15
3.3. Mjerni instrumenti	17
3.4. Obrada podataka	17
4. Rezultati.....	18
4.1. Razlozi volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi	19
4.2. Prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba	21
4.3. Izazovi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba	25
4.4. Dodatne izjave starijih osoba na temu istraživanja koje nisu direktno vezane uz istraživačka pitanja	28
5. Rasprava	28
5.1. Ograničenja istraživanja	34
6. Zaključak.....	34
Literatura	38

Iskustvo volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi

Sažetak:

U središtu ovog rada je volontiranje starijih osoba u području palijativne skrbi budući da stanovništvo, pa ni same starije osobe, nisu dovoljno upoznate s tim područjem. Cilj istraživanja je dobiti uvid u iskustvo volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi. Provedeno je kvalitativno istraživanje u kojem je sudjelovalo deset sudionika starije životne dobi koji volontiraju u ovom području. Sudionici su izabrani namjernim uzorkom, a podaci su se prikupljali polustrukturiranim intervjuom te su, potom, obrađeni postupkom tematske analize. U radu su obrađena tri tematska područja, koja se odnose na razloge, prednosti i izazove volontiranja u ovom području iz perspektive starijih osoba. Razloge volontiranja starije osobe opisuju kroz kategorije motivacije za uključivanje te značenja koja pridaju volontiranju. Zatim, prednosti opisuju kroz osobne dobiti, najljepša doživljena iskustva te reakcije okoline na njihovo sudjelovanje u volontiranju, koje spominju i kod izazova, uz prepreke i poteškoće s kojima se suočavaju te najteža doživljena iskustva. Zaključno, volontiranje u starijoj životnoj dobi, posebice u ovako specifičnom području, ima veliku važnost te ga je potrebno promovirati kao značajan oblik aktivnog starenja i poticati starije osobe na uključivanje, ali i osvještavati društvo o važnosti podržavanja starijih osoba prilikom uključivanja u isto.

Ključne riječi: starije osobe, aktivno starenje, volontiranje, palijativna skrb

Experience of volunteering in the elderly in the field of palliative care

Abstract:

The focus of this work is the volunteering of elderly in the field of palliative care, since the population, even the elderly themselves, are not enough familiar with this area. The goal of the research is to gain insight into the experience of volunteering of elderly in the field of palliative care. In this qualitative research ten elderly participants took part. The participants were selected using a purposive sample, and the data were collected through a semi-structured interview and then were processed using thematic analysis. The paper deals with three thematic areas, which relate to the reasons, advantages and challenges of volunteering in this area from the perspective of older people. The reasons for volunteering are described through the categories of motivation for involvement and the meaning that elderly attach to volunteering. Then, they describe the advantages through personal benefits, the most beautiful experiences and other people's reactions to their participation in volunteering, which they also mention in terms of challenges, along with the obstacles and difficulties they face and the most difficult experiences. In conclusion, volunteering in older age, especially in such a specific area, has great importance and it is necessary to promote it as a significant form of active aging and to encourage

older people to get involved, but also to make society aware of the importance of supporting older people when involving in it.

Key words: elderly, active aging, volunteering, palliative care

Izjava o izvornosti

Ja, Vedrana Strahonja, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Vedrana Strahonja

Datum: 22.5.2023.

1. Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća demografsko starenje jedan je od temeljnih demografskih procesa koji karakterizira stanovništvo Republike Hrvatske, ali i mnogih drugih zemalja diljem svijeta. Svjetska zdravstvena organizacija (2018.) navodi kako starost nastupa nakon 65. godine te se dijeli na ranu (65-74 godine), srednju (75-84 godine) i duboku starost (85 i više godina). Prema podacima Popisa stanovništva iz 2021. godine, udio stanovništva u dobi od 65 i više godina iznosi 22,45%, dok je 2011. godine iznosio 17,7% (DZS, 2023.). Stoga se može reći kako je udio starijih osoba u konstantnom porastu. Potrebno je istaknuti kako u današnjem društvu postoje brojne predrasude, stereotipi i mitovi o starijim osobama, a uzroci tome su najčešće neznanje, izostanak bilo kakvog iskustva u odnosu sa starijim osobama ili pak negativna uvjerenja o procesu starenja (Tomečak i sur., 2014.). Često se pojmovi "starost" i "starenje" u javnosti poistovjećuju s pojmovima poput bolesti, ovisnosti o tuđoj pomoći, nemogućnosti učenja novih vještina i sl. Stoga, kako bi se spriječilo stereotipiziranje starosti i starenja, kao i marginalizacija osoba starije životne dobi, fokus se sve više stavlja na socijalnu inkluziju i aktivno starenje, osobito kroz volontiranje (Koić i sur., 2021.). Naime, volontiranje se promovira kao jedan od načina socijalnog uključivanja i integracije u društvo. Štoviše, ono stvara prostor u kojem ljudi mogu doprinijeti pozitivnim promjenama u društvu bez obzira na svoju dob, nacionalnost, religiju i socioekonomski status (Rusac i Dujmović, 2014.).

S obzirom na važnost iznesenog, predmet ovog istraživanja je dobiti uvid u iskustva volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi. Kao područje volontiranja izabrano je područje palijativne skrbi s obzirom kako ista u Republici Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno razvijena te, samim time, mnogi nisu niti upoznati s pojmom palijativne skrbi (Jambrović Posavec, 2021.), a kamoli s mogućnošću volontiranja u ovom području. Stoga bi navedeno istraživanje moglo pridonijeti upoznavanju ljudi, a posebno starijih osoba, s mogućnošću, ali i važnošću volonterstva u starijoj životnoj dobi, u svim područjima, s naglaskom na područje palijativne skrbi te ih u konačnici potencijalno potaknuti na volontiranje. Naime, volonteri pružaju nezamjenjiv doprinos palijativnoj skrbi (EAPC, 2009.). Ovdje se

ujedno može prepoznati i teorijski značaj ovog rada, budući da u Hrvatskoj ima jako malo istraživanja na temu volontiranja starijih osoba, posebice u području palijativne skrbi. U pogledu ovog istraživanja, važno je istražiti što to motivira starije osobe da volontiraju u ovom području te je to, stoga, jedan od aspekata koji sadrži ovo istraživanje. Naime, starije osobe se općenito, prema istraživanjima, uključuju u volontiranje da si ispune slobodno vrijeme koje se oslobodilo umirovljenjem, da nauče nove vještine, da se druže, zatim, radi stjecanja osjećaja korisnosti društvu itd. (Pavelek, 2013.). Uz motivacijske faktore, važno je istražiti i one koji ometaju volontiranje starijih osoba, kako bi se mogle poduzeti mjere da se takvi faktori ublaže ili potpuno uklone. Naime, svaka dobna skupina se suočava s različitim izazovima prilikom volontiranja pri čemu su neki karakteristični baš za pojedinu dobnu skupinu (Rusac i Dujmović, 2014.). Pokazalo se da su zdravstvene poteškoće, poteškoće s mobilnošću, obiteljske obveze, ali i nedostatak obuke i institucionalne podrške faktori koji ometaju volontiranje starijih osoba (Serrat-Graboleđa i sur., 2021.). Stoga jedan od aspekata koji će se istražiti čine izazovi s kojima se starije osobe susreću prilikom volontiranja u ovom specifičnom području. Nadalje, važno je istaknuti kako volontiranje starijih osoba rezultira dvostrukom dobiti. Starije osobe svojim bogatim životnim iskustvom i znanjem mogu puno ponuditi društvu i direktnim primateljima volonterskih usluga (Koić i sur., 2021.). S druge strane, volontiranje utječe na dobrobit starijih osoba te stvara brojne prednosti i pozitivne učinke za starije osobe, kao što je doprinos zdravlju, druženje, stvaranje prijateljstava, smanjenje usamljenosti i sl. (Warburton, 2006.). Sukladno navedenom, u ovom istraživanju su se ispitale prednosti koje starije osobe vide u volontiranju u području palijativne skrbi. U istraživanju je korišten kvalitativni pristup budući da su se nastojala istražiti iskustva, a ne, primjerice, povezanost, razlike i slično. Navedeni pristup počiva na tumačenju subjektivnih pojava, odnosno, nastoji dati smisao i protumačiti određene pojave sukladno značenju koje im pridaju pojedinci (Milas, 2005.). Isto tako, u uvodnom dijelu je korišten koncept aktivnog starenja i određene teorije motivacije za volontiranje koji su poslužili boljem razumijevanju same teme.

1.1. Pojam volonterstva

Zakon o volonterstvu (NN, 58/2007, čl.3, st.1) volontiranje definira kao „*dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina obavljajući usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili zajednice, bez postojanja uvjeta isplate novčane nagrade ili potraživanja druge imovinske koristi za obavljeno volontiranje.*“ Lončar i suradnici (2018.) navode kako je volonterstvo osnovni izraz društvenih i ljudskih odnosa te da su odnosi svojstveni volonterskom radu ključni za dobrobit pojedinca i zajednice. Naime, riječ je o ljudskoj potrebi za sudjelovanjem u društvu i osjećaju da su važni drugim ljudima. Autori navode kako je etos volonterstva prožet brojnim vrijednostima poput solidarnosti, uzajamnosti, povjerenja, pripadnosti i osnaživanja, koje iznimno pridonose kvaliteti života. Nadalje, Begović (2006.) volontiranje opisuje kao način i stil života te navodi kako ono nije određeno vanjskim faktorima poput, primjerice, dobivanja plaće, već ga određuju neki unutarnji motivi. Možemo razlikovati formalno i neformalno volontiranje (Prgić Znika i sur., 2015.). Formalno ili organizirano volontiranje je ono volontiranje koje se najčešće organizira kroz projekte organizacija civilnog društva. Dakle, u ovom slučaju volontera i korisnika volonterskih usluga povezuje organizacija koja organizira volontiranje. S druge strane, neformalno volontiranje se odnosi na svaku vrstu povremenog i spontanog pomaganja drugoj osobi, kao što je, primjerice, dobrosusjedska pomoć, neformalne inicijative građana i slično. Pri tome je važno naglasiti da se ranije navedena zakonska definicija volontiranja primjenjuje samo kada se radi o formalnom volontiranju (Prgić Znika i sur., 2015.). Prema duljini trajanja, volontiranje se može podijeliti na kratkotrajno i dugotrajno. Kratkotrajno je ono koje se obavlja jednom ili ponekad u vremenski ograničenom trajanju, dok je dugotrajno ono koje volonter obavlja redovito i u kontinuitetu, najmanje dva puta mjesečno u trajanju od najmanje tri mjeseca bez prekida (Zakon o volonterstvu, NN 58/2007., čl. 3, st. 2, st. 3). Volontiranje se može podijeliti i prema području obavljanja usluga i to na lokalno, nacionalno i međunarodno, pri čemu Begović (2006.) navodi da su rezultati najvidljiviji na lokalnoj razini jer su pojedinci koji volontiraju upoznati s područjem rada i više su motivirani za rad.

Ista autorica smatra kako nema univerzalnog odgovora na pitanje tko su volonteri, kao ni skup karakteristika i uvjeta koji se moraju zadovoljiti da bi osoba postala volonter. Prema zakonskoj definiciji volontiranja, volonterske aktivnosti obavlja pojedinac, dakle, fizička osoba, a ne, primjerice, udruženje ili pravna osoba. Važno je istaknuti da volonter može postati svatko, bez obzira na spol, dob, nacionalnost, obrazovanje i druga obilježja. Bitno je samo da je osoba spremna odvojiti dio svog vremena za one kojima je potrebna pomoć. Stoga se u Izvještaju odbora za socijalna, zdravstvena i obiteljska pitanja (2000.; prema Hadži-Miceva, 2006.; prema Popović, 2013.) navodi kako bi volonterske aktivnosti trebale poticati ljude na uključivanje u volontiranje, a posebice isključene skupine kao što su manjine, migranti, nezaposlene osobe, osobe s teškoćama u razvoju i osobe starije životne dobi.

1.2. Važnost volonterstva u starijoj životnoj dobi

Već je ranije spomenut demografski trend starenja stanovništva, koji je sa sobom donio brojne izazove, kako za društvo, tako i za same starije osobe. U posljednje vrijeme se nerijetko ukazuje na sve veću prisutnost segregacije starijih osoba u društvu. Rusac i suradnici (2013.) navode da do segregacije dolazi posebice zbog promjene strukture obitelji, gdje je sve manje obitelji u kojima više generacija živi zajedno. Sve to dovodi do slabog poznavanja starijih osoba, uslijed čega se u društvu svakodnevno stvaraju stereotipi i predrasude o starijim osobama, što često rezultira njihovom diskriminacijom (Rusac i sur., 2013.). Na starije osobe nerijetko se gleda kao na teret društva i socijalni problem, a tome doprinosi i heterogenost starije populacije, njihove specifične potrebe, širenje ageizma, kao i vulnerabilnost osoba starije životne dobi. Rešetar Čulo (2014.) navodi kako su, stoga, socijalna isključenost, diskriminacija, nasilje nad starijim osobama itd., samo neki od primjera kršenja njihovih prava. Walker i suradnici također (2006.; prema Žganec i sur., 2008.) upućuju na to da je jedan od glavnih problema prisutnih kod starije populacije njihova socijalna isključenost, koja se može odraziti na različite aspekte života kao što su, primjerice, socijalni odnosi, sudjelovanje u kulturnim aktivnostima, pristup službama u lokalnoj zajednici, isključenost iz susjedstva i slično.

Stoga sve više do izražaja dolazi koncept aktivnog starenja te promoviranje važnosti socijalne inkluzije starijih osoba. Stariji ljudi nisu i ne mogu biti samo teret, što se i naglašava konceptom aktivnog starenja (Zrinščak, 2012.). Važno je istaknuti kako je borba protiv socijalne isključenosti starijih osoba te promocija aktivnog starenja moguća upravo kroz osnaživanje i uključivanje starijih osoba u volontiranje (Koić i sur., 2021.). Isti autori navode da volontiranje predstavlja jedan od pozitivnih alata za aktivno starenje koje pruža starijim osobama niz mogućnosti za uključivanje u društvene aktivnosti, ali i poticanje aktivnog i zdravog starenja. Svjetska zdravstvena organizacija (2002.) definira aktivno starenje kao proces optimizacije mogućnosti za zdravlje, sudjelovanje i sigurnost s ciljem povećanja kvalitete života tijekom starenja. Aktivno starenje ne odnosi se samo na tjelesnu, psihičku i radnu aktivnost, već i na sudjelovanje u kulturnim, društvenim, gospodarskim i drugim aktivnostima te uključuje međugeneracijsku solidarnost. U tom pogledu Pavelek (2013.) u svojem istraživanju zaključuje kako volontiranje starijih osoba, uz niz drugih prednosti, može biti i važan čimbenik u uklanjanju međugeneracijskih napetosti jer, u situacijama kada stariji i mlađi volonteri rade skupa u organizacijama, stvara se mogućnost za promjenu, ne samo percepcije starijih ljudi u društvu i razbijanja stereotipa, već starije osobe na taj način postaju bliže i razumljivije mlađoj generaciji.

Rusac (2021.) navodi kako se većina starijih osoba, bez obzira što posjeduju bogato životno iskustvo, nakon umirovljenja okreće pasivnijem životu te da još uvijek relativno mali postotak starijih osoba sazna koje su prednosti volontiranja. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023.) u svojim godišnjim izvješćima izvijestilo je o broju registriranih volontera za pojedine dobne skupine. Tako je 2017. godine registrirano 2374 volontera od 66 i više godina, odnosno 5% ukupnog broja volontera. U 2018. je registrirano 2915 volontera starije životne dobi, što je također činilo svega 5% ukupnog broja volontera za tu godinu. 2019. je broj volontera starije životne dobi iznosio 3586, odnosno 6% ukupnog broja, dok se 2020. godine smanjio na 2554 (5%), što je vjerojatno posljedica pandemije COVID-19, koja se iste godine pojavila u Hrvatskoj. Naime, brojne organizacije, kao što je, primjerice, Hrvatski Crveni križ, također su izvijestile o smanjenom broju

volontera starijih osoba uslijed pandemije te smanjenih mogućnosti za njihovo uključivanje u volontiranje (Rusac, 2021.). U izvješću za 2021. godinu, Ministarstvo navodi da je bilo 2919, odnosno, 5% registriranih volontera starije životne dobi. Iz navedenog se može vidjeti kako se doista još uvijek mali postotak starijih osoba uključuje u volontiranje te, stoga, Rusac (2021.) ističe kako je važno promovirati inicijative za aktivno starenje, i to na način da se kreira što više volonterskih programa za starije osobe te da se one potiču na uključivanje. Autorica smatra da se tako može uspješno odgovoriti na izazove s kojima se društvo suočava, a uz to se starijim osobama može osigurati aktivniji i ispunjeniji život.

1.3. Teorije motivacije za volontiranje

U okviru teme istraživanja, valjalo bi, uz ranije objašnjen koncept aktivnog starenja, a u svrhu boljeg približavanja temi istraživanja, spomenuti i određene teorije motivacije za volontiranje. One govore o razlozima, odnosno, motivima koji ljude potiču na volontiranje i moguće ih je podijeliti na dvodimenzionalne, trodimenzionalne i višedimenzionalne (Pološki Vokić i sur., 2013.). Dvodimenzionalne teorije razlikuju dvije skupine motiva: altruistične i egoistične te ekstrinzične i intrinzične. Oni koji se vode altruističnim motivima se uključuju u volontiranje jer žele poboljšati dobrobit drugih, dok se oni motivirani egoističnim motivima uključuju radi poboljšanja svoje dobrobiti (Giorgio, 2003.; Widjaja, 2010.; Pološki Vokić i sur., 2013.). Meier i Stutzer (2006.; Pološki Vokić i sur., 2013.) navode tri vrste intrinzičnih motiva volontera: 1. volonterima je stalo do koristi primatelja pomoći, 2. intrinzično uživaju u volonterskom radu, 3. pomaganje drugima im stvara osjećaj zadovoljstva. S druge strane, kod ekstrinzično motiviranih volontera, osjećaj zadovoljstva je manje važan, a volontiraju kako bi, primjerice, bili prihvaćeni u društvu ili razvijali svoje društvene mreže i slično. Trodimenzionalne teorije motivacije motive za volontiranje dijele u tri skupine. Barker (1993.; Anheier i Salamon, 1999.) navodi: 1. altruistične (solidarnost sa siromašnima, suosjećanje i poistovjećivanje s potrebitima i sl.), 2. instrumentalne (stjecanje novog iskustva i vještina, upoznavanje ljudi i sl.) i 3. obvezujuće motive (moralna i vjerska dužnost, doprinos lokalnoj zajednici i sl.). Musick i Wilson (1997.) navode tri skupine motiva za volontiranje: 1. ljudski kapital (primjerice osoba će volontirati zbog mogućnosti

učenja novih znanja i vještina), 2. društveni kapital (primjerice osoba će volontirati ako ima više društvenih veza jer društvene veze osiguravaju resurse i informacije) i 3. kulturološki kapital (primjerice osoba će volontirati u skladu sa svojom religioznošću). Višedimenzionalne teorije navode više skupina motiva za volontiranje. Tako primjerice Wolf (1999.; Pološki Vokić i sur., 2013.), navodi osam ključnih: 1. osjećaj samoostvarenja, 2. altruizam, 3. druženje s drugim ljudima, 4. učenje o nekom području, 5. ostvarivanje društveno važnih kontakata, 6. dobivanje mogućnosti razvoja unutar organizacije, 7. osiguranje ulaza u neku organizaciju, 8. društveni značaj.

1.4. Pojam palijativne skrbi

Dok se svi možemo složiti da je život najveća vrijednost koju posjedujemo, prilikom razgovora, pa i razmišljanja o smrti se kod mnogih ljudi javljaju strah i nelagoda. Međutim, nekada tabu tema, smrt i proces umiranja u današnjem suvremenom svijetu sve češće postaju predmetom svakodnevnih promišljanja. Različita područja znanosti i znanstvena istraživanja bave se ovom temom te se sve otvorenije govori o smrti i umiranju kao sastavnom dijelu života, ali i o važnosti toga da se taj proces svima osigura na dostojanstven način. To se omogućava upravo pristupom palijativne skrbi. Palijativna skrb razvila se iz hospicijske skrbi. Hospiciji su postojali još u srednjem vijeku te su tamo pomoć mogli pronaći hodočasnici, klonuli putnici i umirući, ali i lokalno stanovništvo. Hospicijski pokret započeo je s razvojem 1967. godine u Velikoj Britaniji osnivanjem prvog modernog hospicija Sv. Kristofor, na poticaj njegove osnivačice Cicely Saunders, koja je definirala osnovne principe palijativne skrbi (Lončar i sur., 2018.).

Palijativni pristup promiče život, a smrt smatra njegovim sastavnim dijelom koji dolazi na kraju te ju ne ubrzava niti odgađa. Usmjeren je na očuvanje i poboljšanje kvalitete života bolesnih osoba i njihovih obitelji, suočenih s promijenjenim okolnostima prouzročenim neizlječivom bolesti (Lončar i sur., 2018.). Naime, pristup palijativne skrbi nastoji postići kontrolu simptoma i udobnost umjesto primjene agresivne intervencije usmjerene na liječenje, pri čemu je naglasak na

pažljivoj procjeni stanja umirućeg pacijenta tijekom završne faze života, kako bi se osigurao najučinkovitiji preventivni tretman za ublažavanje boli i upravljanje drugim simptomima (American Psychological Association, 2023.). Definicija pojma palijativne skrbi usko je povezana s definicijom pojma palijativne medicine. Palijativna medicina podrazumijeva proučavanje i liječenje bolesnih osoba s aktivnom, progresivnom, uznapredovalom i terminalnom bolešću, pri čemu se fokusira na kvalitetu, a ne na produljivanje života. U prvom redu ju prakticiraju liječnici. Palijativna medicina se uvijek orijentira na bolesnu osobu kao na čovjeka, a manje na njezinu patologiju te se u ovom pristupu naglašava da je važno da se počne primjenjivati od trenutka kada se utvrdi da će životu u skorije vrijeme doći kraj, dakle mnogo prije smrti (Jušić, 2001.).

Međutim, potrebno je istaknuti kako se holistička skrb za bolesnu osobu i njezinu obitelj može osigurati samo u timskoj suradnji cijelog interdisciplinarnog tima, odnosno, liječnika, medicinskih sestara, socijalnih radnika, fizioterapeuta, duhovnika i dobrovoljaca - volontera. Stoga se može reći kako palijativna skrb obuhvaća aktivnost cijelog interdisciplinarnog tima (Jušić, 2001.). Prema definiciji Europskog društva za palijativnu skrb te Svjetske zdravstvene organizacije palijativna skrb podrazumijeva „*pristup koji poboljšava kvalitetu života bolesnih osoba i njihovih obitelji suočenih s problemima neizlječivih, uznapredovalih bolesti, putem sprječavanja i ublažavanja patnje pomoću ranog prepoznavanja i besprijekorne prosudbe te liječenja boli i drugih problema - fizičkih, psihosocijalnih i duhovnih. Palijativna skrb je interdisciplinarna u svom pristupu te svojim djelokrugom obuhvaća bolesnu osobu, obitelj i zajednicu. Podrazumijeva zbrinjavanje potreba bolesne osobe gdje god da se za nju skrbi, bilo kod kuće ili u ustanovi*“ (EAPC, 2009.)

Palijativna skrb može se odvijati kod kuće bolesne osobe, u domu za starije i nemoćne, u bolnici ili u hospiciju. Međutim, najveći dio palijativne skrbi odvija se kod kuće. Naime, čak i ako osoba umre u ustanovi, obično je prije toga potreban dugačak period palijativne skrbi u njezinom domu. Brkljačić (2013.) stoga naglašava važnost toga da bolesne osobe moraju imati pravovremen i pravodoban pristup skrbi

koja je u skladu s njihovim potrebama. Autorica ističe da je odgovornost profesionalaca da se u svojem profesionalnom razvoju usavršavaju i educiraju iz područja palijativne skrbi kako bi bili upoznati s njezinim osnovnim principima.

Nadalje, palijativna skrb može se pružati na različitim razinama. To su palijativni pristup, opća palijativna skrb, specijalistička palijativna skrb te centri izvrsnosti. Palijativni pristup odnosi se na okruženja koja nisu specijalizirana za palijativnu skrb. Trebao bi se prakticirati od strane liječnika opće medicine, osoblja u općim bolnicama, domovima za starije i nemoćne itd., a da bi to bilo moguće, potrebno je palijativnu skrb uključiti u njihovu osnovnu edukaciju (Council of Europe, 2003.; prema EAPC, 2009.). Zatim, opću palijativnu skrb pružaju oni koji posjeduju osnovna znanja i vještine iz palijativne skrbi, ali ona nije u glavnom fokusu njihovog rada te se oni još uvijek mogu obrazovati u ovom području (Council of Europe, 2003.; prema EAPC, 2009.). S druge strane, specijalističku palijativnu skrb pružaju specijalizirane službe kojima je palijativna skrb glavna djelatnost. One skrbe o bolesnicima sa složenim i teškim potrebama te zahtijevaju timski, multiprofesionalni i interdisciplinarni pristup. Četvrtu razinu čine centri izvrsnosti, koji bi trebali služiti za obrazovanje, istraživanje, razvoj standarda i novih metoda palijativne skrbi te bi trebali osigurati dostupnost specijalističke palijativne skrbi u raznim okruženjima (EAPC, 2009.).

1.4.1. Volonteri u palijativnoj skrbi

Palijativna skrb je holistički i multidisciplinarni pristup pacijentu, što podrazumijeva skrb koju oboljelome pružaju članovi interdisciplinarnog tima, kojeg čini skupina liječnika, medicinskih sestara, fizikalnih terapeuta, socijalnih radnika, duhovnika i volontera (Ivanković i sur., 2011.; prema Juroš, 2014.). Interdisciplinarni tim predstavlja temelj kako bi se mogla pružiti potpuna hospicijska i palijativna skrb. Često je bolesnim osobama i njihovim obiteljima potrebno pružiti, kako opću tako i specijaliziranu skrb, ali i fizičku, psihološku, socijalnu i duhovnu potporu pomoću metoda koje proizlaze iz interdisciplinarnog pristupa (Brkljačić, 2013.). Za potrebe ovog diplomskog rada nadalje će u ovom poglavlju biti fokus na volonterima.

Bijela knjiga o standardima i normativima za hospicijsku i palijativnu skrb u Europi navodi kako volonteri pružaju nezamjenjiv doprinos palijativnoj skrbi. U istoj se navode preduvjeti koje volonteri, prema Vijeću Europe, moraju zadovoljiti kako bi adekvatno obavljali svoju ulogu, a to su: 1. moraju biti uvježbani, nadzirani te moraju priznavati udruženja, 2. uvježbavanje je neophodno i zahtijeva pažljiv izbor volontera, 3. volonteri djeluju unutar tima pod odgovornošću koordinatora, a 4. koordinator je veza između volontera i njegovatelja te između bolnice i udruženja te 5. u interdisciplinarnom timu, volonteri nisu zamjena za bilo kojeg člana osoblja, već dodatak radu tima (EAPC, 2009.).

U nastavku će biti citirana izjava volonterke Vesne Božić: „*Naš sustav nekako ovako funkcionira: dolazi mu pacijent s dijagnozom i on je obilježen kao dijagnoza, zbrinjava se po protokolu, slijedi dijagnostička obrada, terapija, pitanje jeste li sve primili i to je to. Malo je zdravstvenog osoblja, opterećeni su, ali trebaju znati da je pred njih došlo ljudsko biće koje je krvavo ispod kože, koje ima svoja pitanja i potrebe. To je nečija dijete, nečija sestra, brat, kći. Tu nastupa volonter kao osoba koja će ponuditi svoje rame i čuti tog pacijenta...*“ (Đorđević i sur., 2014.: 252). Iz navedenog proizlazi važna uloga volontera, a to je spremnost da saslušaju pacijenta. Budući da nemaju profesionalne obveze, mogu se u potpunosti posvetiti pacijentu, kojemu često treba vremena da progovori o svojoj patnji. Naime, prisutnost treće, neprofesionalne osobe omogućuje bolesnoj osobi da se osjeća ravnopravno s nekim i da ju se prepozna kao osobu koja je još uvijek dio društva. Volonteri pružaju podršku i članovima obitelji. Oni mogu omogućiti članovima obitelji da uzmu slobodno vrijeme za sebe te da odmore od brige o oboljeloj osobi, također im mogu pružiti podršku da izraze svoje emocije, ali i nakon smrti pomoći u procesu žalovanja. U interdisciplinarnom timu volonteri ne zauzimaju ničiji položaj, već nadopunjuju rad tima, te, stoga, njihova uloga i zadaci trebaju biti jasno definirani (Council of Europe, 2003.).

Sve u svemu, može se zaključiti kako je važnost uloge volontera u palijativnoj skrbi nepobitna na svim razinama djelovanja. Širina njihovih zadataka je zaista velika i može uključivati: posjećivanje kod kuće ili u bolnici, osiguravanje prijevoza,

pružanje potpore obiteljima u procesu žalovanja nakon gubitka bliske osobe, obavljanje jednostavnijih kućanskih poslova, prikupljanje donacija, administrativne poslove, pomoć u organizaciji i proslavi posebnih događaja, održavanje osobne higijene itd. Naime, dužnosti volontera ovise o potrebama svake pojedinačne osobe i njezine obitelji (Janić, 2003.; prema Juroš, 2014.).

1.4.2. Palijativna skrb u Republici Hrvatskoj

Početak zakonske organizacije palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj započeo je još u srpnju 2003. godine, kada je na snagu stupio Zakon o zdravstvenoj zaštiti, u kojem je palijativna skrb navedena kao jedna od mjera zdravstvene zaštite te je kao djelatnost uvrštena u primarnu razinu zdravstvene zaštite. Također, uvrštena je u djelatnosti Domova zdravlja, a definirana je i Ustanova za palijativnu skrb (Brkljačić, 2013.). Međutim, Lončarek i suradnici (2018.) navode da unatoč tome što je bila priznata kao zakonsko pravo, sve do 2011. nije puno učinjeno na razvoju formalne palijativne skrbi i osiguranju pristupa istoj. Autori ističu kako su se prave promjene na ovom području počele događati nakon parlamentarnih izbora 2011. godine, a kulminirale su 2013. godine. Naime, nakon parlamentarnih izbora 2011. godine nova je vlada imenovala Nacionalni odbor za palijativnu skrb, koji je prepoznao da pružanje palijativne skrbi u Hrvatskoj, a koje je do tada bilo temeljeno na volontiranju i aktivnostima nekoliko entuzijastičnih pojedinaca, treba poboljšati profesionalizacijom, regulacijom i organiziranim razvojem.

Između 2012. i kraja 2013. razvijen je Strateški plan razvoja palijativne skrbi 2014. – 2016., kojim se predlaže novi model „integrirane palijativne skrbi”, a koji je predviđao uključivanje palijativne skrbi na sve razine skrbi (od primarne do tercijarne), te u širi sustav socijalne skrbi. Donošenje tog dokumenta izazvalo je brojne pozitivne promjene na ovom području. Povećan je broj palijativnih postelja, kao i broj bolničkih timova za palijativnu skrb, osnovana su županijska povjerenstva za palijativnu skrb, županijski koordinacijski centri te je izveden niz drugih pothvata u zdravstvenom sustavu. Fokus je također bio na poticanju obuke u palijativnoj skrbi temeljenoj na lokalnim obrazovnim resursima, promicanju Strateškog plana u

medijima i podizanju svijesti javnosti o palijativnoj skrbi kroz široki spektar medija. Na njega se nadovezuje „Nacionalni program razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj 2017. - 2020.“, koji obuhvaća aktivnosti za nastavak razvoja palijativne skrbi. Razvoj novih struktura i usluga palijativne skrbi koji su osigurani ovim dokumentima značajno je povećao broj pacijenata koji su mogli pristupiti palijativnoj skrbi, s oko 1-2% pacijenata kojima je takva skrb bila potrebna u 2011. na 20-35% u 2014. godini (Lončarek i sur., 2018.). Naime, sukladno podacima iz posljednjeg Nacionalnog programa za razvoj palijativne skrbi u Hrvatskoj, potrebu za palijativnom skrbi godišnje ima između 26 000 do 46 000 pacijenata.

Međutim, Požgaj (2022.) navodi da unatoč pozitivnim promjenama u razvoju palijativne skrbi u posljednjih nekoliko godina, napredak je i dalje veoma spor, a to se pripisuje manjku radne snage, prazninama u istraživanju, te nedostacima u javnom i stručnom znanju. Navodi kako je to vidljivo u činjenicama da Hrvatska sve do ulaska u Europsku Uniju nije imala organiziranu palijativnu skrb. Također, prvi je hospicij otvoren tek 2013. godine u Rijeci, dok glavni grad države još uvijek nema hospicij unatoč velikoj potrebi. Bez obzira na mnoge primjere dobre prakse, palijativna skrb se još uvijek ne razvija ravnomjerno u svim krajevima naše zemlje. Važno je pri tome istaknuti kako društvo još uvijek nije u potpunosti spoznalo važnost i dobrobit postojanja čvrste i široke mreže palijativne skrbi, a što je od iznimne važnosti za njezin razvoj (Požgaj, 2022.).

2. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja:

Dobiti uvid u iskustvo volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi.

Istraživačka pitanja:

1. Koji su razlozi volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi?
2. Kako starije osobe opisuju prednosti volontiranja u području palijativne skrbi?

3. S kojim se izazovima starije osobe susreću tijekom volontiranja u području palijativne skrbi?

3. Metoda

3.1. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 10 sudionika starije životne dobi koji volontiraju u području palijativne skrbi. Među sudionicima devet je osoba ženskog i jedna osoba muškog spola. Kao što je već navedeno, u Hrvatskoj je broj osoba starije životne dobi u konstantnom porastu, a time raste i potreba za njihovim što većim uključivanjem u društvo. Upravo iz tog razloga je ciljana populacija relevantna budući da se volontiranje smatra jednim od načina socijalnog uključivanja i integracije u društvo jer stvara prostor u kojem ljudi mogu doprinijeti pozitivnim promjenama u društvu bez obzira na svoju dob, nacionalnost, religiju i socioekonomski status (Rusac i Dujmović, 2014.). Sve osobe starije životne dobi obuhvaćene ovim istraživanjem volontiraju u organizaciji pod nazivom La Verna. Radi se o udruzi civilnog društva koja djeluje na području Grada Zagreba, a koja je sa svojim radom započela još 2009. godine unutar Franjevačkog svjetovnog reda. Kasnije, tj. 2017. godine su se odvojili od Franjevačkog svjetovnog reda te nastavili svoj rad. Usluge koje udruga pruža su potpuno besplatne i dostupne svima jer na taj način nastoje za svakog čovjeka ostvariti pravo na dostojanstven život do kraja, u ozračju ljubavi i pažnje. U toj udruzi volontiraju ljudi različitih dobnih skupina pa tako i starije osobe (La Verna, 2023.).

Korištena metoda uzorkovanja je ne-probabilističko uzorkovanje. Ono se temelji na prosudbama istraživača i specifičnim potrebama istraživanja (Milas, 2005.), Naime, sudionici istraživanja izabrani su u uzorak prema točno određenim kriterijima. Vrsta uzorka koja se koristila je namjerni uzorak. Naime, kod navedenog uzorka se biraju one osobe za koje se smatra da su bogate informacijama u odnosu na istraživačka pitanja i cilj istraživanja. Sudionici tako trebaju zadovoljavati određene karakteristike koje ih čine informativnim i pogodnim za istraživanje (Milas, 2005.). Karakteristike koje su bile važne za ovo istraživanje su

dob, zatim, da sudionici volontiraju, kao i da volontiraju u području palijativne skrbi te duljina volontiranja. Budući da su u fokusu ovog istraživanja iskustva volontiranja u palijativnoj skrbi u starijoj životnoj dobi, kriterij koji su sudionici istraživanja trebali ispunjavati je da spadaju u skupinu osoba starije životne dobi. Naime, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2018.), starost nastupa nakon 65. godine te su, stoga, u istraživanje uključene samo one osobe koje ispunjavaju ovaj kriterij, budući da osobe mlađe od navedene dobi nisu relevantne. Radi dobivanja uvida u iskustvo volontiranja u području palijativne skrbi, obilježja koja su bila relevantna za ovo istraživanje su i ta da osoba volontira, kao i da volontira baš u području palijativne skrbi. S obzirom na ranije navedeno kako palijativna skrb u Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno razvijena, a samim time ni mreže timova i ustanova za palijativnu skrb, volonteri iz ranije spomenute uključene organizacije La Verne se smatraju relevantnim iz razloga što navedena organizacija svojom duljinom djelovanja okuplja volontere s bogatim iskustvom koji mogu pružiti vrijedne podatke, kako za samu organizaciju, tako i za cijelo društvo. Što se tiče kriterija duljine volontiranja, ranije je navedeno kako Zakon o volonterstvu (NN 58/2007., čl. 3, st. 2, st. 3) volontiranje prema duljini dijeli na kratkotrajno i dugotrajno. Uključeni sudionici morali su u trenutku provedbe istraživanja volontirati redovito i kontinuirano najmanje 6 mjeseci jer se očekivalo da takvi volonteri posjeduju bogatija iskustva od onih koji volontiraju jednokratno ili povremeno, a i iz razgovora sa socijalnom radnicom iz udruge La Verna se također saznalo da većina sudionika istraživanja volontira već dugi niz godina te iz tog razloga posjeduju veoma bogata i opširna iskustva. Obilježja koja su također obuhvaćena u općim podacima o sudionicima istraživanja su spol, bračni status i stupanj obrazovanja, što je niže prikazano tablično.

Tablica 3.1.1.

Dob i spol ispitanika

Dob	Spol
Minimalna dob ispitanika: 65 Maksimalna dob ispitanika: 82 Prosječna dob: 71,5	Muški: 1 (10%) Ženski: 9 (90%)
Ukupno: 10	

Tablica 3.1.2.

Bračni status ispitanika

Bračni status	<i>f</i>	%
---------------	----------	---

U braku	6	60
Razveden/a	/	/
Udovac/udovica	2	20
Neoženjen/neudana	2	20
Ukupno:	10	100

Tablica 3.1.3.
Stupanj obrazovanja ispitanika

Stupanj obrazovanja	<i>f</i>	%
Nezavršena osnovna škola	/	/
Osnovna škola	1	10
Srednja škola	8	80
Viša škola	/	/
Fakultet	1	10
Znanstveni stupanj	/	/
Ukupno:	10	100

Tablica 3.1.4.
Duljina volontiranja ispitanika

Duljina volontiranja	<i>f</i>	%
5 godina	1	10
10 godina	3	30
Više od 10 godina	6	60
Ukupno:	10	100

3.2. Postupak

Istraživanje opisano u ovom diplomskom radu provedeno je od strane autorice istog. Metoda prikupljanja podataka koja je korištena u istraživanju je polustrukturirani intervju. Intervju se smatra prikladnom metodom budući da omogućava dobivanje bogatih i iscrpnih podataka (Milas, 2005.), a što je bilo od iznimne važnosti ako se želio dobiti dubinski uvid u iskustva volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi. Većina pitanja koja se postavljala sudionicima su otvorenog tipa pa su tako omogućila dobivanje iscrpnih odgovora. Također, polustrukturirani intervju je pružio fleksibilnost prilikom istraživanja. U ovom slučaju unaprijed se pripremio predložak s pitanjima, ali, prema potrebi, postojala je mogućnost mijenjanja, odnosno, dodavanja pitanja budući da u ovoj metodi ne postoji strogi oblik forme pitanja (George, 2022.). Navedeno je važno jer se na taj način omogućava dobivanje više detalja, a, isto tako, u slučaju potrebe, od sudionika se moglo tražiti da razjasne svoje odgovore. Ukoliko se tijekom intervjuja primijetilo da neko pitanje nije dobro

postavljeno ili ga ispitanici nisu shvatili, to pitanje se moglo maknuti ili se razjasniti potpitanjem. Isto tako, u slučaju da bi se primijetilo da određena podtema nije dovoljno pokrivena, zahvaljujući fleksibilnosti polustrukturiranog intervjua, moglo se postaviti dodatno pitanje, što, primjerice, anketa ne omogućava.

Razdoblje prikupljanja podataka je bilo od 1.6.2022. do 31.10.2022. Vrsta intervjua koja se provodila je bila „licem u lice“. Ova vrsta intervjua je omogućila praćenje neverbalnih aspekata komunikacije, koji su veoma važni za precizno tumačenje dobivenih podataka (Milas, 2005.). Primjerice, prema izrazu lica se moglo vidjeti kako se starija osoba osjeća kada govori o pojedinim iskustvima volontiranja u području palijativne skrbi. Neki sudionici su se tijekom intervjua prisjetili nekih težih iskustava volontiranja koja su im predstavljala izazov pa im je empatija i pokazivanje razumijevanja od strane istraživača za vrijeme izravnog intervjuiranja zasigurno olakšala razgovor o tome, a i, općenito, Milas (2005.) navodi kako su istraživačeva uključenost i empatija poželjne jer vode dubljem i boljem razumijevanju osobnih iskustava ispitanika. Također, izravno intervjuiranje je omogućilo da se bolje uspostavi odnos povjerenja sa sudionicima, a što je u komunikaciji sa starijom osobom veoma bitno (Rusac, 2021.). Intervjui su pojedinačno trajali oko 15-20 minuta. Provodili su se u prostoriji udruge „La Verna“, gdje je bila osigurana ugodna i smirena atmosfera. Naime, prilikom provođenja intervjua „licem u lice“ veoma je važno voditi brigu o prostoru u kojem se provodi intervju jer se neadekvatnim prostorom može ugroziti iskrenost odgovora sudionika. Milas (2005.) navodi da je važno da prostorija bude ugodna, tiha i neometajuća jer se tako postiže opušten i smiren ugođaj koji je važan za obavljanje povjerljivog razgovora.

Provođenje istraživanja je dogovoreno s mentoricom, od koje je dobivena i dozvola za isto te sa socijalnom radnicom iz Udruge La Verna. Ona je osigurala dolazak do potencijalnih sudionika istraživanja te mi ustupila njihove kontakte, uz njihovo prethodno dopuštenje. Nakon toga se sa svakim sudionikom istraživanja koji je izrazio pristanak na sudjelovanje u istraživanju, individualno dogovorilo vrijeme i mjesto intervjua, a kako je većini odgovarala provedba intervjua u prostorijama Udruge, intervjui su tamo i provedeni. Prilikom prikupljanja podataka i same

provedbe istraživanja poštovani su etički aspekti. Vodilo se računa o poštovanju ljudskih prava i dostojanstva osobe, o zaštiti dobrobiti sudionika te odgovornosti prema njima (Milas, 2005.). Naime, ispitanicima je zajamčena anonimnost i povjerljivost. Upoznati su s dobrovoljnošću sudjelovanja i s pravom na odustajanje u bilo kojoj fazi intervjuja te su obaviješteni o svim relevantnim aspektima istraživanja. Uz prethodno dopuštenje sudionika, razgovori su se snimali diktafonom, kako bi se kasnije mogli izraditi detaljni zapisi intervjuja, ali i kako bi se tijekom intervjuja moglo u potpunosti posvetiti onome što sudionici govore, što je teško moguće ukoliko se tijekom intervjuja vode bilješke.

3.3. Mjerni instrumenti

Uputa koja se na početku postavila sudionicima istraživanja bila je sljedeća:

Poštovani/a,

u svrhu izrade svojeg diplomskog rada provodim istraživanje na temu Iskustva volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi. Za istraživanje se traže osobe starije od 65 godina koje imaju iskustvo volontiranja u području palijativne skrbi. Sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti dobrovoljno i povjerljivo. Ako tijekom intervjuja poželite odustati od sudjelovanja, možete to učiniti u bilo kojem trenutku. Zanimaju me isključivo Vaša iskustva pa nema točnih i netočnih odgovora. Intervju traje oko 15 minuta i bila bih Vam veoma zahvalna na izdvojenom vremenu.

Prvi dio pitanja na koja su sudionici istraživanja trebali odgovoriti odnosio se na opće podatke o sudionicima (Prilog 1), dok je drugi dio sadržavao pitanja podijeljena po tematskim područjima vezanim uz istraživačka pitanja (Prilog 2).

3.4. Obrada podataka

Prikupljeni podaci u ovom istraživanju su se obrađivali pomoću tematske analize. Radi se o procesu identificiranja, analiziranja i izvještavanja prema tzv. obrascima, odnosno, temama koje se prepoznaju unutar podataka, a sastoji se od 6 faza (Braun i

Clarke, 2006.). Prva faza se odnosi na upoznavanje istraživača s podacima te su se u ovom koraku preslušali snimljeni zapisi intervjua i prema njima napravili pisani zapisi, odnosno, transkripti, koji su činili osnovu za daljnju analizu podataka. Nakon što su transkripti izrađeni, više puta su pročitani kako bi se dobro upoznao s prikupljenom građom. Braun i Clarke (2006.) navode kako je u prvoj fazi korisno na pojedinim mjestima početi bilježiti ili označavati ideje za kodiranje, što zatim pomaže u fazi samog kodiranja. Stoga su se prilikom čitanja transkripata zabilježila prvotna razmišljanja i ideje o kodovima. Druga faza se odnosi na generiranje početnih kodova, a počinje prilikom upoznavanja s podacima i stvaranja bilješki o tome što se nalazi u samim podacima i što je u njima zanimljivo. Naime, kodovi organiziraju podatke u smislene grupe (Braun i Clarke, 2006.). U navedenom koraku se tako još jednom prošlo kroz transkripte i ranije zapisane bilješke te su se označile sve ključne ideje, nakon čega su se podaci svrstali unutar pojedinog koda. Treća faza se odnosi na razvoj tema i u ovoj fazi se počinje razmišljati o odnosu između kodova, tema i različitih razina tema (primjerice, glavne teme i podteme). Pri tome neki početni kodovi mogu predstavljati glavne teme, drugi podteme, a neke se pak kodove može i odbaciti (Braun i Clarke, 2006.). Stoga su se u ovoj fazi ranije utvrđeni kodovi sortirali u potencijalne teme. Također, u ovoj fazi je za svako tematsko područje izrađena tablica gdje su naznačene teme i kodovi. Prikupljeni podaci unosili su se u tablice radi bolje preglednosti. U sljedećoj, odnosno, četvrtoj fazi se vršio pregled tema, gdje su se teme ponovno pregledavale i uspoređivale, s obzirom da se u ovom koraku može dogoditi da se zamijeti da neke teme koje su ranije odvojene zapravo tvore jednu temu. U ovom koraku se, isto tako, ponovno provjerilo potkrepljuju li podaci formirane teme. Zatim u petoj fazi dolazi do završnog definiranja tema i mogućih podtema, a kad se teme potpuno razrade, prelazi se na šesti i, ujedno, posljednji korak koji uključuje konačnu analizu i pisanje izvještaja (Braun i Clarke, 2006.). Svi podaci koji su prikazani u rezultatima i raspravi potkrijepljeni su odgovarajućim izjavama sudionika istraživanja. Svaki iskaz ispitanika se označio numeričkim brojem kako bi se na taj način zaštitio njihov identitet i sačuvala njihova anonimnost.

4. Rezultati

U prikazu rezultata obrađena su tri tematska područja, proizašla iz istraživačkih pitanja, a to su: razlozi volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi, prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba te izazovi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba. Za svako tematsko područje su istaknute specifične kategorije koje su opisane pomoću kodova. Radi lakšeg praćenje rezultata, kategorije i kodovi za svako tematsko područje su prikazani tablično.

4.1. Razlozi volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi

Tablica 4.1.1.

Razlozi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba

Kategorije	Kodovi
1. Motivacija za uključivanje u volontiranje	1. Želja za pomaganjem drugima 2. Naučenost na pomaganje odmalena 3. Vjera kao motivacijski čimbenik 4. Odlazak u mirovinu 5. Dovoljno slobodnog vremena 6. Želja za druženjem 7. Želja za smanjivanjem samoće 8. Nadoknađivanje propuštenog u djetinjstvu 9. Slučajan susret s volonterstvom u palijativnoj skrbi 10. Gubitak bliskih osoba 11. Dolaženje volontera za vrijeme bolesti člana obitelji 12. Nova znanja i vještine
2. Značenje volontiranja za starije osobe	1. Mišljenje o volontiranju 2. Važnost solidarnosti

1. Motivacija za uključivanje u volontiranje proizlazi iz **želje** starijih osoba **za pomaganjem drugima**. „Uključila sam se jer sam htjela biti uz čovjeka, pomoći čovjeku...(S1).“ „To je jedan dio mene, pomaganje drugima, pomaganje u nevolji...(S2).“ „Kada sam čuo za volontiranje, i meni je došla ideja da bih i ja htio nekome pomoći još dok mogu...(S3).“ Na želju za pomaganjem nadovezuje se i to da

su se neki sudionici uključili u volontiranje zbog **naučenosti na pomaganje odmalena**, ali i zbog toga što su odgojeni u **vjerskom duhu**. „Znaš...ja sam ti u kući odmalena tako odgojena...kao katolkinja, u vjerskom duhu, a vjera kaže da moraš pomoći bližnjem i čovjeku u nevolji. Moj bližnji je svaka ljudska duša, a ne samo npr. moja sestra...i tako sam ja odmalena stasala i vidjela da čovjek čovjeku mora pomagati, jer to je jedan blagoslovljeni posao...(S4).“ „Ja potječem iz velike obitelji, bilo nas je šestero djece i odmalena su nas odgajali u tom duhu da pomažemo jedni drugima. Morali smo si pomagati...i to je nekako u meni kljalo od ranog djetinjstva...(S1).“ „Od djetinjstva sam uz mamu pomagala drugima i tako me to oduvijek nekako ispunjavalo da pomognem drugome, a pogotovo bolesnom i nemoćnom...(S2).“ **Odlazak u mirovinu** je također jedan od motivacijskih čimbenika za uključivanje u volontiranje. „Jedan od razloga je bio odlazak u mirovinu... (S5).“ „Ja sam već 12 godina u mirovini, a od tad sam i član ove udruge...(S1).“ Na to se nadovezuje i **dovoljno slobodnog vremena**. „...imala sam više slobodnog vremena...i jednostavno sada mislim da je to najpametnije iskorišteno slobodno vrijeme...(S6).“ „Uključila sam se jer sam imala dosta slobodnog vremena...(S7).“ **Želja za druženjem i želja za smanjivanjem samoće** su također neki od motivacijskih čimbenika koje sudionici spominju. „Htio sam se malo izvući iz doma, zato što sam ostao sam i što mi je bilo jako teško, prazna kuća, nemaš nikoga...nemaš s kim ni popričati ni ništa, a ovako se ipak družiš...(S3).“ „Mislila sam...dobro je doći, probati pa vidjeti i nekako si osmisliti život, da nisam sama...(S1).“ Neki od sudionika navode da su se uključili u volontiranje jer su na taj način htjeli nadoknaditi ono što su **propustili u djetinjstvu**. „Uključila sam se u volontiranje isto zbog toga što je moja mama njegovala deset godina svoju mamu i nažalost svojoj djeci nije dopustila da joj pomažemo u tome i onda sam poslije strašno imala grižnju savjesti što joj mi djeca nismo malo pomogli i olakšali, a ona nas je štedjela...i sad kroz to volontiranje na neki način nadoknađujem to što sam propustila...(S9).“ Neki sudionici spominju da su se **slučajno susreli** s volonterstvom u palijativnoj skrbi. „Slučajno sam došla...bila sam na Kaptolu i slučajno sam vidjela da se traže volonteri...a ja uopće nisam znala kaj je to palijativna skrb i onda sam tak došla pa su mi objasnili i malo po malo sam počela volontirati...(S2).“ Nekoliko sudionika navodi kako im je okidač za uključivanje bio

gubitak bliskih osoba. „Potaknuo me moj otac...on je bio bolestan, imao je rak i veoma brzo je preminuo...(S10).“ „Imala sam nećakinju koja je mlada umrla pa onda i ta njezina bolest i boravak uz nju...skužila sam da svaki tko je na kraju života treba nekoga tko je uz njega...i to me najviše potaknulo...(S8).“ Jednog sudionika je na uključivanje u volontiranje potaknulo to što su mu tijekom bolesti člana obitelji **dolazili volonteri** koji su mu pomagali, pa su mu i oni bili poticaj. „Potaknulo me to što sam i ja imao volontere jer se moja supruga razboljela pa su dolazili kod mene...na neki način sam vidio tu humanu gestu...da ti netko dolazi u najtežim trenucima te mi se to jako sviđjelo i htio sam se uključiti...(S3).“ Jedan od motivacijskih čimbenika kojeg sudionici spominju je i interes za učenjem **novih znanja i vještina.** „Ustvari nisam baš ni znala što je palijativna skrb, uključila sam se jer me zanimalo...i onda smo imali te edukacije pa me se to dojmilo i ostala sam. Nekako me to zainteresiralo, htjela sam naučiti nešto novo i steći neke nove vještine...(S8).“

2. Iz značenja koje volontiranju pridaju starije osobe također proizlaze neki razlozi volontiranja. Naime, neki sudionici iskazuju općenito svoje **mišljenje o volontiranju.** „U početku sam se dvoumila, ali onda sam odlučila da ću se uključiti, jer mislim da je to jedno veoma humano i plemenito djelo prema oboljeloj osobi i njezinoj obitelji...(S7).“ Jedna od sudionica ukazuje na **važnost solidarnosti** kroz uključivanje u volontiranje. „Volontiranje za mene ima jako veliko značenje. Određeni broj godina života stvaramo, radimo, kupujemo, gradimo i onda dođemo do neke točke kad shvatimo da bi malo trebali dati drugima...a to možemo tako da se uključimo u volontiranje...(S6).“

4.2. Prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba

Tablica 4.2.1.

Prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba

Kategorije	Kodovi
1. Dobiti od volontiranja	1. Osjećaj sreće 2. Osjećaj zadovoljstva

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Osjećaj ispunjenosti zbog pomaganja drugome 4. Osjećaj korisnosti i potrebnosti društvu 5. Osjećaj osobnog rasta 6. Smanjenje usamljenosti 6. Drugačiji pogled na život 7. Nove spoznaje 8. Nove vještine 9. Pozitivniji stav 10. Više empatije 11. Više razumijevanja 12. Prevladavanje straha od smrti 13. Edukacija 14. Stvaranje prijateljstava 15. Druženje 16. Međusobna podrška kroz supervizije 17. Stvaranje poznanstava
2. Najljepša iskustva u volontiranju	<ul style="list-style-type: none"> 1. Zadovoljstvo oboljele osobe 2. Zadovoljstvo obitelji 3. Otvorenost oboljele osobe
3. Reakcije okoline na sudjelovanje u volontiranju	<ul style="list-style-type: none"> 1. Podrška obitelji 2. Podrška prijatelja

1. Dobiti od volontiranja starije osobe opisuju kroz **osjećaj sreće i zadovoljstva** koji im pruža volontiranje. „*Osjećaš se sretno, osjećaš se zadovoljno, zato što i ti možeš nekome pomoći...(S3).*“ „*Činiš dobro drugome i to što si učinio dobro drugome se tebi na neki način vrati...To tebe obogaćuje, ne novčano, nego emotivno...osjećaš se zadovoljno, osjećaš se sretno, što si učinio nešto dobro i plemenito, što si nekog usrećio makar na moment. To je puno bitnije od novca...(S4).*“ „*Zadovoljna sam i sretna da mogu pomoći...(S9).*“ Neki sudionici također kao dobit od volontiranja ističu **osjećaj ispunjenosti** koji im pruža pomaganje drugima. „*Ono što sam dobila je da sam više ispunjena kao osoba, jer pomažem nekome, jer to radim iz ljubavi...(S10).*“ „*Osjećam se dobro, ispunjava me to...ako sam nekome nešto mogla pomoći...(S2).*“ „*Znaš...mogu ti reći da me volontiranje ispunilo, ispunilo je moj*

život...(S5).“ „...i onda kad vidite da ste joj pomogli, da je ona zadovoljna...onda vama to puno znači, i idete doma sretni i ispunjeni...(S7).“ **Osjećaj korisnosti i potrebnosti društvu** se također spominje kao osobna dobit nekih sudionika. „Volontiranje na mene utječe jako dobro jer se tako osjećam korisnom i potrebnom ovom društvu...(S1).“ „Ja ću isto možda brzo trebat pomoć, ali kad volontiram, osjećam se korisno...(S3).“ „...oni koji volontiraju znaju da je to divno, da ti se to vrati i da imaš jedan lijepi osjećaj, da si koristan, da si potreban, da si nešto dobro učinio...(S4).“ Iz nekih izjava sudionika se izražava **osjećaj osobnog rasta** koji su dobili volontiranjem. „Mislim da sam narasla kao osoba...(S7).“ „Ja, jednostavno, kad volontiram, osjećam se boljom osobom, osjećam da tako poboljšavam vrijednosti svojeg života, da sam narasla...(S6).“ Neki od sudionika navode kako je volontiranje dovelo do **smanjenja osjećaja usamljenosti**. „Mogu reći da mi se smanjio osjećaj usamljenosti, jer ovako kroz volontiranje si ipak u nekom điru, nisi sam...(S3).“ „Ne osjećaš se toliko usamljeno...i imaš mogućnost da se ispričaš s nekim...(S7).“ **Drugačiji pogled na život** je također jedna od dobiti koja se spominje. „Kad volontiraš počneš na život gledati na jedan drugačiji način...puno lakše prihvatiš budućnost onakvu kakva dolazi jer kroz različite susrete u volontiranju vidiš da doista ne znamo što nam život nosi sutra...prošlost ostaje iza nas, kakva god da je bila, nju ne možemo mijenjati, ali zato nam ostaje ovaj trenutak da ga živimo kako najbolje znamo i umijemo...(S10).“ Neki sudionici dobiti vide u **novim spoznajama i vještinama** koje su stekli volontiranjem. „...to su neke nove spoznaje, nove vještine, neke trajne dobiti koje nigdje drugdje ne možete dobiti...(S8).“ Na to se može nadovezati **pozitivniji stav** kao dobit od volontiranja. „Spoznala sam da je važno da mi ljudi toliko ne jurimo, da malo stanemo, da vidimo druge oko sebe, da imamo pozitivniji stav...jer važno je biti pozitivan, prvo u svojoj okolini, a onda i dalje...(S8).“ **Više empatije i razumijevanja** su također neke dobiti koje navode sudionici. „Postaješ puno više empatičan, puno ti je lakše razumjeti drugog čovjeka, bez razlike koje probleme tko nosi, općenito, puno lakše slušaš drugu osobu (S7).“ Jedna sudionica navodi da je volontiranjem **prevladala svoj strah od smrti**. „Primjerice smrti sam se užasno bojala prije volontiranja, ali taj strah sam prevladala...sada mi je puno lakše u odnosu na početak...(S9).“ Neki sudionici kao dobit od volontiranja spominju **edukaciju** koja se prolazi prije i tijekom volontiranja.

„Udruga mi je dala jako puno...imali smo različite vrste edukacija...(S1).“ „Puno sam naučila kroz edukacije koje smo imali...(S8).“ Mnogi sudionici kao dobit od volontiranja ističu **druženje** i **stvaranje prijateljstava** u udruzi i s drugim volonterima. „Ekipa i društvo je nezamjenjivo...(S8).“ „Imaš krug prijateljica, družimo se, sastanemo, razgovaramo...(S3).“ „To su baš neprocjenjive dobiti koje mi volonteri dobijemo, primjerice, nova prijateljstva...(S8).“ Uz to neki kao dobit ističu i **međusobnu podršku kroz supervizije**. „Imamo i dvaput mjesečno supervizije...i kad se suočavam s poteškoćama u radu s korisnikom uvijek se imam kome obratiti za pomoć...i onda se tu nadopunjavamo, učimo na svojim greškama te imamo vremena i za usavršavanje...(S1).“ „U razgovoru s kolegama i kolegicama u udruzi kroz supervizije iznesemo svoje probleme, ako sam nisi mogao nešto preboljeti ili ti je nešto teško i ne možeš se sam toga riješiti, a tu je uvijek i naša koordinatorica i druge kolegice...(S4).“ Jedna sudionica ističe kao dobit **stvaranje poznanstava** s ljudima za vrijeme volontiranja. „Kroz volontiranje se stvaraju brojna poznanstva...to je neprocjenjivo kad te zove netko kod koga si volontirao prije 5 godina pa te se sjeti, pa te pita kako si, pa ti čestita Božić, razumiješ...(S8).“

2. Starije osobe prednosti volontiranja u području palijativne skrbi opisuju i kroz najljepša iskustva koja su doživjele tijekom volontiranja. Tako većina sudionika kao najljepše iskustvo ističe **zadovoljstvo oboljele osobe** zbog pomoći koju im pružaju. „Najljepše je vidjeti taj osmijeh, to zadovoljstvo na licu...taj pogled, ne treba mi nitko riječima reći hvala, jer vidim to zadovoljstvo jer sam nekome uljepšala dan, par sati, obišla s njime grad barem u mislima, u razgovoru...(S4).“ „Ma nema veće radosti nego kad vidiš taj osmijeh i zadovoljstvo na licu bolesne osobe, da vas jedva čeka...pa meni suze krenu od radosti...(S5).“ „Najljepše je kad vidiš tu radost i zadovoljstvo u očima bolesne osobe i njezine obitelji kad dođeš...to se ne treba reći, to osjetiš i to te nekako ispuni i srce ti je puno...(S7).“ Na to se može nadovezati i **zadovoljstvo obitelji** zbog pomoći koju pružaju volonteri. „Najljepše je kad pomogneš bolesnoj osobi i njezinoj obitelji pa su sretni što si im pomogao i zahvaljuju ti, a zapravo ti niti ne treba zahvala, nego si i sam sretan da si mogao pomoći...(S3).“ „Kada me vidi netko iz obitelji mi kaže „baš ti hvala što si mi došla“, a ja znam da ništa ne dajem, ali sam njima dala rame za plakanje, da se

*mogu ispuhati...i kad vidim to zadovoljstvo na licu mi puno znači...(S6).“ Neki sudionici kao najljepše iskustvo ističu **otvorenost oboljele osobe** u razgovoru s njima. „Izdvojila bih kao najljepše kada se neka oboljela osoba vama otvori, otvori vam dušu da vam kaže nešto što još do sad nije izrekla...(S2).“*

3. Što se tiče reakcija okoline na njihovo sudjelovanje u volontiranju, mišljenja starijih osoba su podijeljena. Neke starije osobe u reakcijama okoline vide prednosti, dok neke smatraju da im one predstavljaju izazov, o čemu će biti riječ kasnije u radu. Neki sudionici kao prednost ističu **podršku** koju im pružaju **obitelj i prijatelji**. „Moja obitelj i prijatelji su presretni...oduševljeni su bili od samog početka. Kćer mi kaže: „mama, ja se ponosim tobom jer volontiraš“ ...i kaj hoćete bolje, kaj hoćete više kad vam vlastito dijete to veli...(S5).“ „Obitelj je zadovoljna, znaju me odmalena, znaju moje ambicije i oni su jako ponosni na mene...(S1).“ „Misle sve pozitivno, kažu: „bitno je da si ti u nekoj akciji, da pomažeš drugima, da želiš to“ ...i eto, svi imaju pozitivne reakcije...(S3). „Pružaju mi podršku u tome, i uža i šira rodbina, i prijatelji...(S2).“

4.3. Izazovi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba

Tablica 4.3.1.

Izazovi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba

Kategorije	Kodovi
1. Prepreke i poteškoće u volontiranju	1. Zdravstvene poteškoće 2. Poteškoće s mobilnošću 3. Dosta obaveza 4. Briga za članove obitelji 5. Nedostatak informacija 6. Nerealna očekivanja 7. Uspostavljanje granica 8. Nepredvidivost situacija
2. Najteža iskustva u volontiranju	1. Iskustvo napada 2. Suočavanje sa smrću

3. Reakcije okoline na sudjelovanje u volontiranju	1. Negativna mišljenja 2. Nerazumijevanje obitelji
--	---

1. Sudionici navode niz prepreka i poteškoća koje ih ometaju u volontiranju. Mnogi od njih navode prvenstveno **zdravstvene poteškoće**. „*Ja sam lošijeg zdravlja, imala sam neke prijelome pa mi to stvara probleme, posebice kad treba podignuti bolesnu osobu...(S2).*“ „*Zdravstveni problemi su mi najveća briga...oni me najviše ograničavaju u volontiranju i predstavljaju moju najveću boljku...(S5).*“ „*Prepreka mi je jer sam imao moždani udar pa vidim da nisam više toliko sposoban kao što sam bio prije...(S3).*“ Na to se mogu nadovezati i **poteškoće s mobilnošću**. „*...sada mi je teže voziti auto pa mi i to malo predstavlja prepreku...(S3).*“ „*Zbog bolova u nogama mi je teže hodati volontirat ako je osoba dalje...kad živi negdje bliže onda mi to odgovara...(S7).*“ „*Ja ne vozim, članovi moje obitelji voze, ali oni me ne mogu svaki dan voziti ili dva puta u tjednu...a ovo kaj je tu blizu sam ja lako...(S6).*“ Neki sudionici navode da imaju **dosta obaveza** pa ih ponekad one ometaju u volontiranju. „*Ponekad ne mogu ići jer, recimo, moram doktoru ili imam neku obavezu svoju...(S7).*“ „*...jučer sam, primjerice, ipak našla vremena da uz toliko drugih obaveza otiđem pacijentu po nalaz, ali, recimo, danas sam ga morala odbiti jer nisam stigla...(S9).*“ Na to se može nadovezati **briga za ostale starije članove obitelji**. „*Muš je bolestan, u krevetu je i ima 85 godina tako da posebnu njegu trebam pružati njemu pa mi je to dosta zahtjevno kad idem volontirat...(S7).*“ Neki sudionici također smatraju da prepreku u volontiranju starijih osoba predstavlja i **nedostatak informacija** o volontiranju. „*A informacije o volontiranju...sve je to tako reducirano...i preko radija i preko drugih medija...pa i emisija Treća dob traje tako kratko, samo pola sata...(S5).*“ Nekolicina sudionika navodi da ih u volontiranju ponekad ometaju **nerealna očekivanja** koja od njih imaju oboljele osobe i njihova obitelj. „*Jako mi je teško kad bolesna osoba nešto traži, a ti znaš da joj to ne možeš dati...jednostavno ostaje nekakav težak uzdah...jer mi nismo Djeda Mrazovi...(S6).*“ „*...vjerovao je da ću mu pomoći...to je tolika težina bila, kad ne možete ispuniti to što očekuju od vas...(S7).*“ Neki sudionici spominju poteškoće prilikom **uspostavljanja granica** u odnosima s oboljelim osobama. „*Meni se dvaput dogodilo da mi je bilo teško naći tu distancu i uspostaviti granicu...jer često se ne*

čuvaš pa se previše zbližiš s tim osobama...nekako se poistovjetiš s familijom, što se ne smije...(S4).“ Mnogi sudionici govore da im poteškoću predstavlja **nepredvidivost situacija** koje im donosi volontiranje. „Uvijek postoji neki strah kad krećete kod nekog korisnika jer ne znate što će vas dočekati tamo...(S1).“ „Nikad ne znaš kako će reagirati neka osoba...primjerice jedna osoba kod koje idem ima demenciju i svaki naš susret je nekakvo novo učenje, to uvijek bude izazovno...(S7).“

2. Kao najteža iskustva koja su doživjeli tijekom volontiranja sudionici navode **iskustvo napada** od strane pacijenata te **suočavanje sa smrću**. „Kao najteže iskustvo bih izdvojila napad koji sam doživjela od jedne žene kod koje sam išla prvi puta...bacila je na mene šlapu i nekakvu jabuku ili tako nešto i rekla mi „što si došla, marš van“... to mi je bilo jako teško...(S5).“ „Najteže mi je bilo kada sam doživjela prvu smrt kod jedne žene...vidjela sam stvarno kak se gasi i to me strašno pogodilo, plakala sam kad sam vidjela da je u nemoći, nisam se mogla ni suzdržat koliko sam jako bila emotivna...(S9).“

3. Neki sudionici reakcije okoline na njihovo sudjelovanje u volontiranju smatraju izazovnim jer okolina često ima **negativna mišljenja** o njihovom sudjelovanju u volontiranju. „Ljudi često imaju negativna mišljenja...neki misle da mi se nešto u glavi pomaknulo, netko se boji za moje zdravlje budući da ljudi umiru pa to treba odžalovati, isprocesuirati...različita su mišljenja...(S8).“ „Znali su imati dosta negativna mišljenja...i u početku se me zafrkavali: „pa kaj zabadava radiš?“...(S4).“ „Često mi kažu: „pa to je beskoristan posao...koliko dobivaš po satu, jel se možeš obogatit?“...društvo je očito jako kvarno kad razmišljaju da se to radi zbog love, zbog interesa...(S6).“ Također neki spominju i **nerazumijevanje obitelji**. „Nekad moja obitelj nema baš razumijevanja za moje volontiranje pa mi je zbog toga malo teško...(S6).“ „Muž mi stalno prigovara zbog volontiranja...kaže: „svima pomažeš, a meni ne“...(S7).“ „Ispočetka nisu baš imali razumijevanja, dapače zgražali su se, počevši od moje djece pa nadalje, znali su mi reći: „što ti to treba, pa to je morbidno, kak se možeš time baviti“...(S9).“

4.4. Dodatne izjave starijih osoba na temu istraživanja koje nisu direktno vezane uz istraživačka pitanja

Tablica 4.4.1.

Dodatne izjave starijih osoba na temu istraživanja koje nisu direktno vezane uz istraživačka pitanja

Kategorija	Kodovi
1. Dodatne izjave	1. Savjeti o uključivanju u volontiranje 2. Izjave o važnosti prepoznavanja palijativne skrbi u društvu

1. Neki ispitanici su dali dodatne izjave vezane uz temu, a koje nisu direktno vezane uz istraživačka pitanja. Tako neki sudionici navode **savjete** da bi se svatko trebao **uključiti u volontiranje**. „Svakom preporučujem volontiranje na bilo kojem području, prema njegovim potrebama i interesima, ali čovjek je number one pa je, prema tome, palijativno volontiranje jako važno, i svakom bih preporučila...tko god to može dobrodošao je...(S4).“ „Ja svima preporučujem da se uključe, da dođu u našu obitelj palijativne skrbi pa da vide, da poslušaju kako pomažemo drugima i kako lijepo živimo...(S6).“ Također, neki od sudionika daju **izjave o važnosti prepoznavanja palijativne skrbi u društvu**. „Društvo bi trebalo više prepoznati važnost palijativne skrbi...jer ljudi nisu educirani, nisu upoznati s tim. Trebalo bi malo više govoriti o palijativnoj skrbi, preko medija i tako...(S5).“ „Voljela bih kad bi se malo više govorilo o palijativnoj skrbi, ne samo u medicini, nego i općenito, u društvu, i da se prepoznaju ljudi koji su potrebni palijativnoj skrbi, od medicinskog osoblja, volontera i drugih...eto to bih voljela...(S7).

5. Rasprava

U daljnjoj raspravi dati će se osvrt na dobivene rezultate te će oni biti uspoređeni s drugim istraživanjima, spoznajama i činjenicama. Osvrćući se na kategorije koje se odnose na prvo istraživačko pitanje koje glasi: Koji su razlozi volontiranja u starijoj životnoj dobi u području palijativne skrbi?, dobiveni rezultati ukazuju kako se starije osobe najčešće uključuju u volontiranje zbog njihove želje za pomaganjem, druženjem, smanjivanjem samoće, zbog odlaska u mirovinu, zbog više slobodnog

vremena, zatim, zbog gubitka bliskih osoba, vjere kao motivacijskog čimbenika i drugog. Sve ovo sukladno je s istraživanjem Paveleka (2013.), čiji su rezultati pokazali da je većina ispitanika kao motiv za volontiranje istaknula želju za pomaganjem drugima, a među ostalim se navode i neki socijalni motivi kao što je želja za druženjem i kretanjem među ljudima te vjera kao motivacijski čimbenik. Zatim, mnogi od ispitanika u spomenutom istraživanju su se uključili u volontiranje zbog toga što su otišli u mirovinu, pa im je volontiranje pri tome značajno olakšalo prilagodbu na nove okolnosti. Naime, odlazak u mirovinu često kod starijih osoba izaziva stres te smanjuje njihove socijalne kontakte, što predstavlja opasnost za psihičko zdravlje budući da može dovesti do usamljenosti, žaljenja za prošlošću te nedostatka pozitivnih očekivanja od budućnosti (Rusac, 2021.). Stoga volontiranje ujedno zamjenjuje rad, odnosno, predstavlja lakši način prelaska iz svijeta rada u mirovinu. Navedeno među ostalim potvrđuje i istraživanje od Davis Smith i Gay (2005.) Nadalje, sukladno dobivenim rezultatima, mnoge se starije osobe uključuju u volontiranje jer su naučene na pomaganje odmalena. Ehlers i suradnici (2011.) pri tome ističu da je sudjelovanje u volontiranju u kasnijim godinama vjerojatnije ako ljudi imaju iskustva u pomaganju i volontiranju u ranijim godinama. Volontiranje starijim osobama predstavlja i mogućnost da nauče neke nove vještine i znanja iz područja palijativne skrbi, a slično se spominje i u već spomenutom istraživanju Paveleka (2013.), gdje mnogi ispitanici kao motiv iskazuju želju za stjecanjem novih znanja i vještina te smatraju kako volontiranjem mogu unaprijediti već ranije, tijekom radnog staža, stečena znanja i vještine. Jedan od identificiranih motiva je i gubitak neke bliske osobe. Durham (2020.) navodi da takvi ožalošćeni ljudi osjećaju veliku utjehu u svojoj lokalnoj zajednici gdje, ne samo da im dobrovoljni rad skreće misli s vlastitih problema, već im također omogućuje da se osjećaju sretno zbog toga što mogu pomoći drugima kojima je pomoć potrebna. Nadalje, valja spomenuti i istraživanje autora Muckaden i Sanjay Pandya (2016.) koje je relevantno te, iako nije direktno vezano za stariju životnu dob, dotiče se motiva za volontiranje u području palijativne skrbi. Naime, kod sudionika iz spomenutog istraživanja neki od identificiranih motivacijskih čimbenika su bili altruistički motiv činjenja dobra za druge, iskustvo raka u obitelji, svrhovito iskorištavanje slobodnog vremena poboljšanjem kvalitete života pacijenata i drugo. Stoga proizlazi kako su spomenuti

rezultati također slični onima dobivenim u ovom radu. Iz svega navedenog može se zaključiti kako se osobe starije životne dobi uključuju u volontiranje u područje palijativne skrbi iz različitih razloga. Ono što je potrebno istaknuti i što puno sudionika navodi je njihova želja za pomaganjem drugima, za smanjivanjem samoće te gubitak neke bliske osobe kao motivacijski čimbenik.

Valja se osvrnuti i na rezultate dobivene za drugo istraživačko pitanje, koje je vezano uz prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba. Tako starije osobe kao osobne dobiti od volontiranja navode primjerice osjećaj sreće, zadovoljstva, ispunjenosti, smanjenje usamljenosti, zatim, osjećaj korisnosti društvu, stvaranje prijateljstava i poznanstava itd. Slično se pokazalo brojnim istraživanjima. U već ranije spomenutom istraživanju Paveleka (2013.) mnogi sudionici su izvijestili kako im volontiranje predstavlja alat za postizanje značajnog psihološkog i emocionalnog zadovoljstva, pri čemu smanjuje osjećaj manje vrijednosti, beskorisnosti i usamljenosti. Stoga autor zaključuje da, iako se u istraživanju učinak volontiranja na zdravlje sudionika nije mogao točno procijeniti, ono itekako može smanjiti rizik od depresije u starijoj dobi. Naime, depresija je prepoznata kao poremećaj mentalnog zdravlja koji osobito pogađa stariju populaciju (Mimica i Kušan Jukić, 2013.). Ono što valja istaknuti je kako u nekim istraživanjima, primjerice kod Warburtona (2006.), dobiveni rezultati pokazuju da volontiranje pridonosi i fizičkom i psihičkom zdravlju. Sudionici u ovom istraživanju su u svojim odgovorima više ukazivali na doprinos mentalnom zdravlju te nisu posebno isticali dobrinos fizičkom zdravlju. Iz ovog se vidi malo odstupanje rezultata, međutim, valja istaknuti kako se temeljem toga ne može zaključiti kako je doprinos fizičkom zdravlju isključen. Sukladno dobivenim rezultatima, starije osobe kroz volontiranje dobivaju mogućnost za druženjem, stvaranjem prijateljstava i poznanstava, o čemu govori i Warburton (2006.), gdje mnogi ispitanici zaključuju kako im je to pomoglo u izbjegavanju usamljenosti i socijalne isključenosti. Ono što je također važno za istaknuti je kako su mnogi od ispitanika u ovom radu izvijestili o vlastitoj povećanoj empatiji, razumijevanju, drugačijem pogledu na život, pozitivnijem stavu, osjećaju osobnog rasta, prevladavanju straha od smrti itd. Navedeno je sukladno rezultatima u već ranije spomenutom istraživanju Muckadena i Sanjay Pandya (2016.), gdje su

ispitanici izvijestili da je iskustvo volontiranja imalo pozitivan utjecaj na njihov život, pri čemu ih je učinilo empatičnijima, brižnijima, razvili su više razumijevanja, postali su optimističniji te ih je navelo da više cijene život. Autori ističu da je jedan od starijih volontera kao dobitak od volontiranja u palijativnoj skrbi istaknuo duhovni rast te da mu je iskustvo volontiranja pomoglo da prevlada strah od smrti, što je također sukladno dobivenom u ovom radu. Osvrćući se na drugu kategoriju vezanu uz ovo istraživačko pitanje, a koja se odnosi na najljepša iskustva koja su sudionici doživjeli tijekom volontiranja, može se reći da je većina ispitanika kao najljepše iskustvo navodila zadovoljstvo bolesne osobe i njezine obitelji, zbog pomoći koju su im pružili. Slično se navodi i u istraživanju Söderhamna i suradnika (2017.), gdje su mnogi ispitanici naveli kako su zbog pozitivnih povratnih informacija od oboljelih osoba i njihovih obitelji dobili puno više nego što su pružili. Posljednja kategorija se odnosi na reakcije okoline na sudjelovanje starijih osoba u volontiranju, gdje su mišljenja ispitanika podijeljena pa tako neki izvještavaju o pozitivnim reakcijama i podršci koju dobivaju, a neki o negativnim reakcijama, o čemu će biti riječ niže u tekstu. Ono što se može zaključiti iz navedenih dobivenih rezultata je kako volontiranje u ovom području u starijoj životnoj dobi stvara brojne prednosti za starije osobe. S obzirom na to da i sami sudionici ovog istraživanja navode da im podrška puno znači, važno je istaknuti kako im treba pružiti podršku i ohrabriti ih da se čim više uključuju u volontiranje, kako u područje palijativne skrbi, tako i u druga područja.

U pogledu trećeg istraživačkog pitanja, koje se odnosi na izazove s kojima se starije osobe susreću tijekom volontiranja u području palijativne skrbi, dobiveni su rezultati također sukladni mnogim drugim istraživanjima. Tako mnogi sudionici kod prve kategorije, vezane uz prepreke koje ih ometaju u volontiranju navode zdravstvene probleme, prepreke s mobilnošću te druge svakodnevne obveze. Ovi podaci su u skladu s onima pronađenim u istraživanjima autora Serrat-Graboleda i suradnika (2021.), Paveleka (2013.) te Davis Smith i Gay-a (2005.), gdje se također kao glavni ometajući čimbenici spominju zdravstveni problemi u starijoj dobi, zatim prepreke s mobilnošću, ali i druge obveze, gdje se ističu obiteljske obveze, za koje sudionici navode da im uskraćuju vrijeme za volontiranje. Nekolicina sudionika u ovom

istraživanju smatra kako prepreku u volontiranju starijim osobama predstavlja i nedostatak informacija o volontiranju, o čemu govore i Serrat-Graboleda i suradnici (2021.) u svojem istraživanju. Naime, sudionici njihovog istraživanja iskazali su kritičnost prema promoviranju volontiranja te vjeruju da postoji potreba za više informacija o volontiranju i većim publicitetom kako bi se poboljšala uključenost starijih osoba. Zatim, mnogi navode kako ih ograničavaju nerealna očekivanja koja drugi imaju od njih. Harasym i suradnici (2020.) ističu kako nerealna očekivanja u palijativnoj skrbi često predstavljaju prepreku za ostvarivanje optimalne skrbi. Sudionici istraživanja provedenog u ovom radu također ističu kako im je ponekad teško postaviti granice u odnosu s oboljelom osobom. Isto je dobiveno u rezultatima istraživanja Colemana i suradnika (2022.), koji pri tome smatraju kako je veoma važno takve situacije prepoznati te napraviti pauzu od volontiranja, kako bi se očuvalo njihovo emocionalno blagostanje, ali i omogućio kvalitetan nastavak podrške za oboljele osobe i njihove obitelji. Osvrćući se na još jednu od kategorija kod trećeg istraživačkog pitanja, potrebno je istaknuti kako starijim osobama izazov u volontiranju predstavlja i reakcije okoline na njihovo sudjelovanje, što se i pokazalo ovim istraživanjem. Naime, mnogi sudionici su izjavili kako su reakcije okoline često negativne, a slično ističe i Pavelek (2013.) u svojim rezultatima, gdje navodi kako mnogi misle da je nepotrebno obavljati takav tip posla u starijoj životnoj dobi, a bez dobivanja plaće. Davis Smith i Gay (2005.) također smatraju kako upravo negativna mišljenja javnosti predstavljaju prepreku za veći angažman starijih osoba. Iz svega navedenog može se zaključiti kako postoje brojni izazovi s kojima se starije osobe susreću tijekom volontiranja u ovom području. Stoga bi uključena organizacija, ali i druge organizacije koje okupljaju volontere u palijativnoj skrbi trebale čim više raditi na otklanjanju prepreka za uključivanje ove populacije. Međutim, valja istaknuti da, iako su rezultati dobiveni za palijativnu skrb kao područje volontiranja, izazovi za ovu dobnu skupinu zasigurno postoje i u drugim volonterskim područjima pa je, temeljem svega navedenog, veoma važno da se, ne samo na razini organizacija, već i na razini cijelog društva u svakom trenutku radi na premošćivanju izazova za uključivanje ove populacije.

Daljnijim istraživanjima bi se moglo istražiti na koji način popularizirati volontiranje u području palijativne skrbi među starijom populacijom te ih potaknuti na uključivanje u isto. U tom pogledu bi se mogle provesti fokus grupe, u kojima bi sudjelovali primjerice koordinatori volontera. Oni bi na temelju svojih iskustava rada sa starijim volonterima, potencijalno mogli dati dobre ideje i savjete za poticanje uključivanja ove populacije u volontiranje, koji bi nadalje mogli poslužiti u razvoju brojnih strategija za njihovo uključivanje. Naime, sudjelovanje u fokus grupi može potaknuti njezine članove da aktivno sudjeluju budući da u takvim grupama svi međusobno raspravljaju te na taj način jedni druge potiču na raspravu. Tako svaka osoba može reagirati na mišljenje drugih, što umnogostručuje broj komentara, zamisli i opaski (Milas, 2009.). Bilo bi potrebno provesti nekoliko manjih fokus grupa u nizu, koje bi se sastojale od 7-8 sudionika te bi dijelile neka zajednička obilježja. Naime, ukoliko je grupa premala, tada je i broj ideja do kojih dolazi bitno manji, dok, s druge strane, ukoliko je grupa prevelika, neki sudionici se ne uspijevaju izboriti za riječ (Milas, 2009.), pa bi, stoga, grupe od 7-8 sudionika bile optimalne.

Iz dobivenih rezultata proizlazi nekoliko praktičnih implikacija. Općenito, društvo bi trebalo čim više poticati uključivanje starijih osoba te raditi na prevenciji njihove socijalne isključenosti. Temeljem toga, vrlo je važno raditi na sprječavanju stereotipa i predrasuda da su starije osobe „prestare“, „bolesne“, „ovisne o tuđoj pomoći“ itd. te poticati njihovo aktivnije uključivanje u društvo jer one, neovisno o dobi, mogu puno ponuditi društvu. Stoga je potrebno da se volontiranje, posebice u području palijativne skrbi, promovira kao jedan od načina socijalnog uključivanja i integracije starijih osoba u društvo jer ono stvara dvostuku dobit. Starijim osobama omogućava da žive aktivnijim i ispunjenijim životom, a one pri tome svojim radom doprinose zajednici i društvu u cjelini. Također, trebalo bi čim više na razini društva raditi na otklanjanju prepreka koje ograničavaju starije osobe u volontiranju. U vidu toga, vrlo je važno da se informacije o volontiranju prošire različitim medijima, ali i na drugim mjestima, kako bi bile dostupne čim većem broju starijih osoba.

5.1. Ograničenja istraživanja

Jedno od glavnih ograničenja ovog istraživanja odnosi se na nedostatak anonimnosti s obzirom na to da su podaci prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua, i to „licem u lice“. Naime, s obzirom na to dobiveni se podaci lako mogu povezati s osobama koje su sudjelovale u intervjuu. Međutim, to se riješilo na način da se tijekom obrade podataka svaki iskaz ispitanika označio numeričkim brojem kako bi se na taj način sačuvala njihova anonimnost. Još jedno od ograničenja ove metode je i njezino predugo trajanje, budući da je za sve potrebno puno vremena, primjerice, dok se organizira i dogovori provedba intervjua, a zatim i sama provedba koja također oduzima puno vremena. Naime, nekolicina sudionika istraživanja je u nekoliko navrata tijekom intervjua skretala s teme i davala preopširne odgovore, nevezane za postavljena pitanja. Stoga, da bi se spriječilo skretanje s teme, postavljana su im potpitanja kojima bi se „vratili“ na temu istraživanja. Također, upravo zbog dugačkog trajanja ove metode, što dijelom ovisi i o dužini odgovora sudionika, postojala je opasnost od toga da neki sudionici neće cijelo vrijeme biti koncentrirani i imati punu pažnju, no da bi se to izbjeglo, a ukoliko je bilo potrebno, omogućeno im je uzimanje kratkih pauza za odmor kako bi nakon toga mogli nastaviti s intervjuom. Ono što je također potrebno spomenuti kao ograničenje je i zasićenje podataka, odnosno, iscrpljenost teme, budući da su se mnoge informacije počele ponavljati nakon nekoliko provedenih intervjua. Upravo je zbog navedenog ograničenja odabrana veličina uzorka od 10 sudionika, koji su zbog duljine sudjelovanja u volontiranju, ali i ostalih karakteristika, relevantni i bogati informacijama u odnosu na predmet istraživanja te stoga nije umanjen značaj rezultata.

6. Zaključak

Starenje stanovništva proces je koji je u Hrvatskoj prisutan već duže vrijeme. Neke starije osobe postaju svjesnije važnosti njihove uključenosti u društvo preko volontiranja, što je i vidljivo na temelju prikupljenih podataka u ovom istraživanju, međutim, u Republici Hrvatskoj statistike pokazuju kako i dalje mali postotak starijih osoba volontira. Općenito se u društvu ne govori dovoljno o važnosti volontiranja

starijih osoba, kao ni informacijama koje bi im mogle poslužiti da se uključe u isto pa, stoga, mnoge starije osobe nisu niti upoznate s tom mogućnošću, kao ni s različitim volonterskim područjima, poput palijativne skrbi. Istraživanja pokazuju kako mnogi ljudi uopće nisu ni čuli za pojam palijativne skrbi, iz čega se može zaključiti kako zasigurno ne znaju koliko važnu ulogu imaju volonteri u ovom području, a o istom govore i starije osobe u ovom istraživanju, gdje su kod nekih dodatnih izjava, nevezanih direktno uz istraživačka pitanja, iskazale svoju želju za većim prepoznavanjem palijativne skrbi u društvu, kao i osoba potrebnih palijativnoj skrbi, od medicinskog osoblja, volontera i drugih. U pogledu odgovora na istraživačka pitanja sadržana u ovom istraživanju, starije osobe kao najčešće razloge uključivanja u volontiranje u ovom području navode želju za pomaganjem drugima te naučenost na pomaganje odmalena, gubitak neke bliske osobe, želju za smanjivanjem samoće, odlazak u mirovinu, želju za učenjem novih znanja i vještina i drugo. Što se tiče prednosti volontiranja u ovom području, starije osobe navode osjećaj sreće, zadovoljstva, ispunjenosti koji im pruža volontiranje, kao i mogućnost za druženjem, stvaranjem prijateljstava i poznanstava te osjećaj da su potrebne i korisne ovom društvu, a neke su istaknule i smanjenje osjećaja usamljenosti. Također, izvješćuju o vlastitoj povećanoj empatiji, razumijevanju, drugačijem pogledu na život, pozitivnijem stavu, osjećaju osobnog rasta, prevladavanju straha od smrti i drugo. Starije osobe su prednost istaknule i kroz najljepša iskustva doživljena tijekom volontiranja, a većina njih navodi kako je to je pozitivna povratna informacija koju im osobe kojima pomažu iskazuju kroz svoje zadovoljstvo. Kao glavni izazovi koje sudionici istraživanja ističu su: zdravstvene poteškoće, poteškoće s mobilnošću, dosta obaveza, nedostatak informacija, zatim, nerealna očekivanja koja imaju bolesne osobe i njihova obitelj, uspostavljanje granica u odnosima, suočavanje sa smrću, nepredvidivost situacija i drugo. Kao poseban izazov potrebno je istaknuti negativne reakcije okoline na sudjelovanje u volontiranju starijih osoba. U tom pogledu, a i na temelju svega navedenog, može se zaključiti kako je starijim osobama potrebno pružiti podršku i ohrabriti ih da se uključuju u volontiranje u područje palijativne skrbi. Naime, važno ih je motivirati i podržati jer volontiranje, posebno u ovako specifičnom području, stvara brojne prednosti za ovu dobnu skupinu, a opet, s druge strane, stvara mogućnost za pozitivnijom percepcijom starijih osoba u društvu,

čime se nadalje može pridonijeti smanjenju stereotipiziranja, a i socijalne isključenosti ove populacije.

Popis tablica

1. Tablica 3.1.1. Dob i spol ispitanika, str. 14
2. Tablica 3.1.2. Bračni status ispitanika, str. 14
3. Tablica 3.1.3. Stupanj obrazovanja ispitanika, str. 15
4. Tablica 3.1.4. Duljina volontiranja ispitanika, str. 15
5. Tablica 4.1.1. Razlozi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba, str. 19
6. Tablica 4.2.1. Prednosti volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba, str. 22
7. Tablica 4.3.1. Izazovi volontiranja u području palijativne skrbi iz perspektive starijih osoba, str. 25
8. Tablica 4.4.1. Dodatne izjave starijih osoba na temu istraživanja koje nisu direktno vezane uz istraživačka pitanja, str. 28

Literatura

1. American Psychological Association. (2023). *APA Dictionary of Psychology*. Posjećeno 15.3.2023. na mrežnoj stranici: <https://dictionary.apa.org/palliative-care>
2. Anheier, H., K., & Salamon, L., M. (1999). Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons. *Law and Contemporary Problems*, 62(4), 43-65.
3. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
4. Begović, H. (2006). *O volontiranju i volonterima/kama*. Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
5. Brkljačić, M. (2013). Aktualno stanje palijativne skrbi u Hrvatskoj. *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 53(3-4), 367-376.
6. Coleman, H., Sanderson-Thomas, A., & Walshe, C. (2022). The impact on emotional well-being of being a palliative care volunteer: An interpretative phenomenological analysis. *Palliat Med.*, 36(4), 671–679.
7. Council of Europe (2003). *Recommendation Rec (2003) 24 of the Committee of Ministers to member states on the organisation of palliative care*. Strasbourg: Council of Europe.
8. Davis Smith, J., & Gay, P. (2005). *Active Ageing in Active Communities: Volunteering and the Transition to Retirement*. Bristol: Policy Press.
9. Državni zavod za statistiku. (2023). *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021*. Posjećeno 7.3.2023. na mrežnoj stranici: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>
10. Durham, J. (2020). *Volunteering for older people*. Posjećeno 10.5.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.voluntaryworker.co.uk/Volunteeringforolderpeople.html>
11. Đorđević, V., Braš, M., & Brajković, L. (2014) *Palijativna skrb – brinimo zajedno*. Zagreb: Medicinska naklada.
12. Ehlers, A., Naegele, G., & Reichert, M. (2011). *Volunteering by older people in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

13. European Association for Palliative Care. (2009). Bijela knjiga o standardima i normativima za hospicijsku i palijativnu skrb u Europi: 1.dio. *European Journal of Palliative Care*, 16(6), 278-289.
14. George, T. (2022). *Semi-Structured Intervju - Definition, Guide & Examples*. Posjećeno 22.2.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.scribbr.com/methodology/semi-structured-interview/>
15. Harasym, P., Brisbin, S., Afzaal, M., Sinnarajah, A., Venturato, L., Quail, P., Kaasalainen, S., Straus, S., E., Sussman, T., Virk, N., & Holroyd-Leduc, J. (2020). Barriers and facilitators to optimal supportive end-of-life palliative care in long-term care facilities: a qualitative descriptive study of community-based and specialist palliative care physicians' experiences, perceptions and perspectives. *BMJ Open*, 10(8), 1-7.
16. Jambrović Posavec, P. (2021). *Palijativna skrb - stavovi i mišljenje populacije sjeverozapadne Hrvatske*. Diplomski rad. Varaždin: Sveučilište Sjever.
17. Juroš, A. (2014). *Značaj volonterstva u palijativnoj skrbi*. Diplomski rad. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
18. Jušić, A. (2001). Palijativna medicina – palijativna skrb. *Medicus*, 10(2), 247-252.
19. Koić, B., Kamenko Mayer, J., & Kovačević, M. (2021). *Vitamin V – volontiranje i aktivno starenje*. Osijek: DKolektiv – organizacija za društveni razvoj.
20. La Verna. (2023). *O nama*. Posjećeno 21.2.2023. na mrežnoj stranici: <https://laverna.hr/>
21. Lončar, Z., Katić, M., Jureša, V., & suradnici. (2018). *Palijativna skrb u zajednici*. Zagreb: Medicinska naklada.
22. Lončarek, K., Džakula, A., Marđetko, R., & Sagan, A. (2018). Origins and effects of the 2014–2016 national strategy for palliative care in Croatia. *Health Policy*, 122(8), 808-814.
23. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.

24. Mimica, N., & Kušan Jukić M. (2013). Depresija u osoba starije životne dobi: specifičnosti kliničke slike i smjernice za liječenje. *Medix*, 106, 213-218.
25. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. (2023). *Volonterstvo*. Posjećeno 16.4.2023. na mrežnoj stranici:
<https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/socijalna-politika-11977/udruga-humanitarni-rad-i-volonterstvo-12006/volonterstvo-12023/12023>
26. Muckaden, M., & Sanjay Pandya, S. (2016). Motivation of Volunteers to Work in Palliative Care Setting: A Qualitative Study. *Indian Journal of Palliative Care*, 22(3), 348-353.
27. Musick, M., & Wilson, J. (1997). Who Cares? Toward an Integrated Theory of Volunteer Work. *American Sociological Review*, 62(5), 694-713.
28. Pavelek, L. (2013). Senior Volunteering in the Context of Active Ageing. *World Applied Sciences Journal*, 26(8), 1070-1078.
29. Pološki Vokić, N., Marić, I., & Horvat, G. (2013). Motivacija za volontiranje – jesu li motivi za volontiranje povezani sa spolom, ličnosti i područjem studiranja. *Revija za socijalnu politiku*, 20(3), 225-252.
30. Popović, S. (2013). *Inkluzivno volonterstvo: Studija nevladinih organizacija u Zagrebu*. Završni specijalistički rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
31. Požgaj, A. (2022). *(Ne)postojeća palijativna skrb u Hrvatskoj: Gdje smo danas?* Posjećeno 28.3.2023. na mrežnoj stranici:
<https://www.mirovina.hr/novosti/nepostojeca-palijativna-skrb-u-hrvatskoj-gdje-smo-danas/>
32. Prgić Znika, J., Kordić, I., & Jeđud Borić, I. (2015). *Menadžment volontera: Priručnik za vođenje volontera i volonterskih programa*. Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
33. Rešetar Čulo, I. (2014). Zaštita prava starijih osoba u Europi: trenutno stanje, nedostaci i izazovi. *Journal of law and social sciences of the Law Faculty of University J.J. Strossmayer in Osijek*, 30(2), 117-135.
34. Rusac, S. (2021). *Volontiranje kao odgovor na izazove starenja*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.

35. Rusac, S., & Dujmović, G. (2014). Volontiranje u starijoj životnoj dobi. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 12(2), 279-292.
36. Rusac, S., Štambuk, A., & Verić, J. (2013). Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49, 96-105.
37. Serrat-Graboleda, E., González-Carrasco, M., Casas Aznar, F., Cerrato Malo, S., Cámara Liebana, D., & Roqueta-Vall-Llosera, M. (2021). Factors Favoring and Hindering Volunteering by Older Adults and Their Relationship with Subjective Well-Being: A Mixed-Method Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 1-16.
38. Söderhamn, U., Flateland, S., Fensli, M., & Skaar, R. (2017). To be a trained and supported volunteer in palliative care – a phenomenological study. *BMC Palliative Care*, 16(18), 1-9.
39. Svjetska zdravstvena organizacija (2018). *Age and ageing*. Posjećeno 21.2.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.who.int/>
40. Svjetska zdravstvena organizacija (2002). *Active ageing: a policy framework*. Madrid: Svjetska zdravstvena organizacija.
41. Tomečak, M., Štambuk, A., & Rusac, S. (2014). Promišljanje starenja i starosti – predrasude, mitovi i novi pogledi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50(1), 36-53.
42. Zakon o volonterstvu. *Narodne novine*, br. 58/2007, 22/2013, 84/2021.
43. Zrinščak, S. (2012). Aktivno starenje, rodna ravnopravnost i socijalna uključenost. *Revija za socijalnu politiku*, 19(1), 73-81.
44. Žganec, N., Rusac, S., & Laklija, M. (2008). Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske Unije. *Revija za socijalnu politiku*, 15(2), 171-188.
45. Warburton, J. (2006). Volunteering in later life: is it good for your health? *Voluntary Action: The Journal of the Institute for Volunteering Research*, 8(2), 3-15.

Prilozi

Prilog 1

Spol: _____

Dob: _____

Stupanj obrazovanja:

- a) nezavršena osnovna škola
- b) završena osnovna škola
- c) završena srednja škola
- d) završena viša škola
- e) završen fakultet
- f) završen magisterij ili doktorat

Bračni status:

- a) u braku
- b) razveden/a
- c) udovac/udovica
- d) neoženjen/neudana

Duljina volontiranja: _____

Prilog 2

1. Što Vas je potaknulo da počnete volontirati u području palijativne skrbi?
2. Kakvo značenje za Vas ima volontiranje u području palijativne skrbi?
3. Koje su Vaše osobne dobiti od volontiranja?
4. Što biste izdvojili kao najljepše iskustvo u Vašem volontiranju?
5. Što biste izdvojili kao najteže iskustvo u Vašem volontiranju?
6. Postoje li neke situacije kojih se bojite? *Ako da, koje?*
7. Postoje li kakve prepreke/poteškoće s kojima se suočavate tijekom volontiranja?
Ako da, koje?
8. Što osobe iz Vaše okoline misle o Vašem volontiranju?

9. Biste li preporučili volontiranje u ovom području i drugim starijim osobama? *Ako da, zašto?*

10. Za kraj, imate li još nešto za dodati o ovoj temi?